

ISKOLA ÉS HONISMERET

Tanítómestereink

Deák Ferenc:

A szólás szabadsága tárgyában¹

Különböző kérdés az, miként kell a fennálló törvényeket, ha nem lennének célirányosak, megváltoztatni attól, hogy miként kell az élő törvények sértését orvosolni? Azt mondják, homályosan áll ezen állapot, mert nem tudunk törvényt mutatni, a mely világosan kimondaná, hogy korlátlan szabad szólani. Ez az okoskodás fonák tanítása a status tudomány elveinek, mert a szabad szólás oly kétségtelen s elidegeníthetetlen jussa minden embernek, melyet úgy mint a gondolkodás szabadságát a természettől nyerve viszi magával a társaságba, s csak akkor és annyiban lehet annak tilalmáról szólani, ha és a mennyiben pozitív törvények által korlátozott. A kérdést tehát megfordítva, felszólítok akárkit, mutasson nekem törvényt: hogy gyűlésben mondott beszédért hűtelenségi vád alá vétetni szabad? Ilyes törvényt senki sem képes mutatni, s míg ily törvény nem alkottatik, a kormánynak kérdéses tette valóságos sérelem. De azt mondják, vannak e tárgyban homályos, vannak a jelen időre többé nem alkalmas törvények. Ha, ez igaz lenne is, mégis tagadom, hogy azokat megtörni vagy önkényesen magyarázni a kormánynak jussa lehetne. Törvényhozás útján kell a hiányon segíteni, mert mi törvény s nem önkény alatt akarunk élni. Ha tehát csak azt akarják némelyek a feliratban kitenni, hogy ha hiányosaknak vélné is a kormány az illető törvényeket, azoknak megigazítása a nemzettel közös törvényhozás körébe tartozik, ezt nem ellenzem. De arra soha reá nem állok, hogy azon törvényeket mi magunk homályosaknak nyilatkoztassuk. Én igen világosaknak látom azokat, a homályt tagadom, s a nemzet nevében kanonizálni soha sem fogom. De különös oldalról is támadtatik meg az a felirat, melyet a szabad szólás iránt a főrendekhez küldöttünk, mert ez és nem az üzenet fog ő felségéhez fölkelteni. Egy szóval sincs abban említve, hogy zabolátlankodni szabad; nincs ott a felségsértésről szó, hanem csak az az elv van kimondva, hogy gyűlésben mondott beszédekre, ha túlhágnak a törvény engedte határokon, széksértés büntetése lévén rendelve, hűtelenségi keresetnek az 1723: IX. esetein kívül helye nem lehet. Egyébiránt az, hogy a gyűlésben mondott beszédért nincs jussa a kormánynak nota actiót rendelni, már bőven meg van mutatva. Én egész Európa ítéletét felhíva, megmutatom, hogy nem csak jussa, hanem politikai oka sincs a kormánynak így bánni ezen diétával, mint a hogy bánt. Ezen tézis bizonyítására a szóló végig futja a jelen országgyűlés munkálódásait. Fölhossa, mint emlegeté a kormány dicséretes szándékkal a nép javát, s első helyre teve propozícióba az urbáriumot, melyből a követek küldőire csak áldozat s nem haszon háromolhaték. A nemzetnek szíve lelke csüggött a kereskedési munka felvételén, szívszakadva várta a nemzeti jólét bedugult forrásának kinyitását. És mégis kész volt haszon helyett áldozatra; lemondott az 1825-diki végzésről s az úrbért elsőnek elfogadá. Sőt még abban is megegyezett, hogy az annyi-

¹ A karok és rendek 1835. július 1-jén tartott kerületi ülésében *Tarnóczy Kázmér* barsi követ előadta, hogy követtárs, Balogh János, a június 22-dikén tartott országos ülésben mondott beszédéért a kir. fiscus által hűtelenség büntetésére intézett perbe vonatot, s már meg is idéztetett. A karok és rendek a kormány e tettét közakaratul sérelmesnek nyilvánítván, többen feliratot akartak e tárgyban ő felségéhez intézni; mások a nádor közbenjárását akarták igénybe venni. *Nagy Pál* annak kijelentését tartotta födolognak, hogy «mi a Wesselényi Miklós és a barsi követ esete által oly karba tétettünk, miszerint nem csak a szólás szabadsága felül biztosítva nem vagyunk, hanem személyeink biztossága is kétesé változott, következésképp sok fontos dolgaink közt ennél fontosabb egy sem lévén, minthogy a hűtelenség vádját tárgyzó törvényeink nagyon régiek, s már részint nem alkalmazhatók, részint kértelműek, nyomban kívánunk egy minden részben kimerítő törvényt hozni, egyszerűsmd a szó szabadságának határait is szabályosan meghatározni, hogy ki-ki tudhassa, meddig terjed a szabadság, s hol van a visszaélés kezdete; egyúttal pedig melleleg kérjük meg ő felségét, hogy a törvény hiányából vagy homályából eredhetett kedvetlen lépéseket szüntesse meg». – Deák Ferenc ehhez szolt hozzá. Beszédének forrása: Deák Ferenc beszédei. Összegyűjtötte *Könyi Manó*. I. kötet. Bp. 1882. 116–117. old.

ra óhajtott commerciale második se legyen, hanem negyedik helyre vettessék. Kívánta a kormány, vegyen részt a nemesség az országgyűlési költségekben. Kívánsága igazságos volt, de szokatlan és érdekeinkkel ellentétes. Mi azonban elfogadtuk s nem részben, hanem egészen fogadtuk el. Az úrbér felterjeszteték. Sok tekintetben nincs azzal a szónok megelégedve. De ha megfontolja, kiknek képét viselői a követek? egész Európa előtt nyugodt lélekkel állítja:adtunk engedményeket s talán annyit szóltunk a nép mellett, hogy tisztán arisztokráciai elemekből összealkotott törvényhozó testről hasonlót a história nehezen mutat. Mi kilenc hónapokig várakoztunk a királyi válaszra. Egy szebb jövődönék, hazánk egykori boldogságának reményét kötöttük morális engedményeinkhez. A kormány kívánta, mondjunk le reményeink teljesülése eszközeiről. A többség bizott a kormány tiszta szándékában, s a hő kebellet pártolt ügyről kész volt lemondani. Ellenben az adózó fundus gyarapítására, biztosítására több áldozatokat kívánt a kormány; mi adtunk, s legnagyobb készséggel tán ép azok, kik mivel őszintén ki-mondják, a mit igaznak vallanak. zabolátlan indulat és anarchiára törekvés vádjával illetetnek. Igen is adtunk, s név szerint a legelő tárgyában készek valánk vagyunk nagy részét a kormánynak, nem akarom mondani önkényére, de legalább hatalmára bízni, csak hogy a népen segítve legyen. Ellenben ismételve sürgetett előleges sérelmeinkre, hazánknak vérző sebeire, s azon kívánatainkra, melyekhez nemzetiségünket, szívünk legrágóbb kincsét csatoltuk, s melyeket egy nemzettől sem tagadott még meg kormánya, harmadfél évek óta egy enyhítő gyógyszer, egy nyugtató, vigasztaló szó után hasztalan rimázkodunk. Érdemlett-e hát a diéta bizodalmatlanságot a kormánytól? megérdemlette-e, hogy anarchiára törekvés vádjával gyaláztassék? megérdemlette-e, hogy éltető életerében megsebesíttessék? Isten és világ előtt bátran elmondhatjuk nem volt hazánkban diéta, mely ennyire engedékeny lett volna a kormány szándékai iránt! Nem roppantul fájhat-e tehát, hogy utolsó kincsétől, a szólás szabadságától is meg akarják fosztani? Ítéljen közöttünk a nemzet, ítéljen a historia. A mi magát a szavazatra tett kérdést illeti, a közbenjárás talán hamarabb megszüntetné a sérelmes két akciót; de oly áldozat kívántatik éret-te, melyet mi nem nyújthatunk. Mi nekünk meg kell mondanunk, hogy a szó szabadsága nem pusztá szó, hanem nemzeti juss, melyet oda nem ajándékozhatunk, és meg kell mondanunk, hogy mi öre, nem pedig tulajdonosai lévén ezen jussnak, azt küldöink nyilvános engedelme nélkül fel nem áldozhatjuk. Ha a nemzet nem gondol kincsével, ha kész azt feláldozni, elvesztegetni, ám lássa. Ő a tulajdonos; de mi, jussainak választott örei, azt, a mi hűségünkre bízott, el nem pazarolhatjuk. Én tehát az elvnek fenntartása mellett mindenre kész lennék, de úgy látszik, hogy ezzel a közbenjárás nem csak sikeretlen-nek, sőt lehetetlennek tartatik, és így felírásra szavazok.

Honismeret és ifjúsági turizmus

A Honismereti Szövetség és a Baranya Honismereti Egyesület 2007. november 16–17-én szervezett *Honismeret és iskola* témájú konferenciájának néhány tanulsága.

A magyar társadalom újjáépítésének során, 1990 után alakult, a társadalmi szándékokat és erőket mozgósító, összefogó úgynevezett civil szervezetek egyik legnagyobb gondja a fiatalabb nemzedék bevonása, érdeklődésük felkeltése, mozgósítása. Talán arra is visszavezethető ez az állapot, hogy a kommunista diktatúra „puhulásának” időszakában viszonylag többet engedett az *egyén* számára, de mindent megtiltott a *közösségi kezdeményezéseknek*. Ez a fajta „lét” azután úgy deformálta a „tudatot”, hogy általánossá, szinte kizárólagossá tette az individualista – önző, jobb esetben magának való, csak a saját érdekeivel törődő – társadalmi viselkedést. Ebből következik, hogy a múlt század második felében szocializálódott nemzedék gyakorlatilag kiesett a társadalmi önszerveződés világából, nem élte át és jó-részt nem érzékeli az ebben rejlő lehetőségeket. Sőt: nem is igényli olyan mértékben, mint az egészséges, diktatúrák által nem nyomorított társadalmakban. Jórészt ez az oka a különböző társadalmi szervezetek, így a honismereti mozgalom „elöregedésének”, nem pedig az általunk képviselt – szolgált – értékrend elavultsága. Ezért rendkívül fontos és megbecsülendő minden kezdeményezés, ami az ifjúságnak a civil mozgalmakba való kapcsolódásának útját egyengeti, az ebben rejlő lehetőségeknek a diákkörökben való felismerését szolgálja. Számunkra mindez természetesen elsősorban az ifjúságnak a honismereti mozgalomba való bekapcsolása terén jelent feladatot.

Ebből a célból a Honismereti Szövetség – számos megyei egyesülettel összefogva – 1999. óta hét alkalommal megrendezte *Honismeret és iskola* témájú konferenciáját. Először Kiskunfélegyházán, Móra

Ferenc szülővárosában gyűltünk össze, az ifjúság számára is jelentős műveket alkotó író születésének 120. évfordulóján. 2000-ben Miskolc adott helyet a konferenciának, ahol a résztvevők izelítőt kaphattak a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei honismereti egyesület jól szervezett és a diákok körében nagy érdeklődést keltő temetőfeltáró munkából, aminek értékes művelődéstörténeti hozadékát is tapasztalhattuk. 2001-ben Szegeden találkoztunk, itt a *honismeret*nek a pedagógusképző intézmények tanmeneteiben játszott szerepe volt a fő téma. A meglehetősen lehangoló körképet üdén színezte az a néhány eset, ahol bár nem a tanterv, hanem néhány lelkiismeretes pedagógus jóvoltából a leendő tanítók és tanárok – sőt lelkészek is – megismerkedhetnek a szülőhely, a lakóhely történelme, hagyományos kultúrája iránti érdeklődés és foglalkozás jelentőségével. 2002-ben Békéscsabán foglalkoztunk a honismeret tanórán kívüli formáival, 2003-ban Zamárdiban a szakkörök, baráti körök és táborok honismereti lehetőségei kerültek napirendre. Az eddigi találkozók fő jellemzője volt, hogy a résztvevők túlnyomó részben a honismereti mozgalomban tevékenykedők voltak, akik között természetesen akadtak övönök, tanítók és tanárok is, de a pedagógustársadalom szélesebb köreivel nem sikerült találkozunk. Pedig az lett volna ezeknek a konferenciáknak a fő célja, hogy éppen az ő körökben mutassuk be a honismereti mozgalomban rejlő nevelési lehetőségeket.

2004-től megnehezült e fontos rendezvény anyagi alapjainak előteremtése, ezért két esztendőn át csak megyei konferenciát tudtunk szervezni Baranyában, de ezek példamutatóak voltak a Megyei Pedagógiai Intézettel való együttműködés tekintetében. 2006-ban ugyancsak a Baranya megyei Honismereti Egyesület szervezte a konferenciát, de már ismét országos jelleggel, nagy érdeklődés mellett, számos pedagógus, sőt egyetemista részvételével.

2007 novemberében immár hetedik alkalommal, ugyancsak Pécsen került sor az *Iskola és honismeret* tanácskozásra, aminek témája az *ifjúság és a turizmus* volt. Nem véletlenül! A kulturális turizmus témakörrel, ugyanaz évben, Veszprémben rendezett XXXV. Honismereti Akadémián ugyanis többször is elhangzott: az „*ép testben ép lélek*” elvére alapozott turizmusra való felkészítést már az iskolákban – sőt a pedagógusképzőkben – el kell kezdeni. De mert se nem kezdik, se nem folytatják, tapasztalataink szerint a kulturális turizmusra való nevelésből is egyre kevésbé veszi ki a részét az iskola. S ha valami mégis történik, az rendszerint az autóbusszal való országjárásra szorítkozik, ami természetesen nagyon fontos és lehet igen tartalmas is, de semmi esetre sem pótolja a *bakancsos, hátizsákos* kirándulást. Sem az ismeretszerzés teljessége, sem pedig az élmények teljessége tekintetében.

Közérdekű témát tűzött tehát napirendjére a VII. *Iskola és honismeret tanácskozás*, sokat láttunk, hallottunk, sokat tanulhattunk, volt, amin elgondolkodjunk.

A konferencia kezdetét megelőző estén a 125 esztendeje született Kodály Zoltán alakját idéztük fel. Nem a lelkes turistáét és természetjáróét – bár erre is lehetett volna emlékezni. Dr. Várnai Ferenc népzene kutató és KÖTA-díjas zeneszerző a zenepedagógusra és a zeneszerzőre emlékezett, méltatva művészetét és nemzetnevelő szerepét. Ezt követően a történelmi hangulatú „Cella Septichora” falai között meghallgattuk a Komlói Pedagógus Kamarakórus Kodály művekből összeállított hangversenyét, amit dr. Szabó Szabolcs karnagy vezényelt.

Másnap, november 17-én került sor a – szervezők szándéka szerint – „iskolai kirándulásokról” szóló konferenciára. A sort dr. Soós Ferenc, Miskolcra érkezett ny. egyetemi adjunktus nyitotta, „Iskolai kirándulások” című előadásának szerkesztett szövegét a Honismeret 2008. I. számában közzétük. Utána dr. Nagy Janka Teodóra főiskolai tanár a szekszárdi tanárképző főiskolán folyó oktatás idegenforgalmi vonatkozásairól, Berki Mónika a Pécsi Tudományegyetem tanársegédje pedig Turisztikai Tanszékén végzett oktatói munkáról beszélt. Ezt követően Rásky Mihályné ny. középiskolai tanár, Drávai Mária középiskolai tanár és Mátraházi Ferenc tatabányai középiskolai tanár számolt be a Balatonalmádiban megvalósított, lovas turizmussal gazdagított hagyományörzésről, az ökoturizmus és az erdei iskolák szolnoki tapasztalatairól, valamint a diákokkal a magyar történelmi emlékek főlkeresésére szervezett tanulmányutak tartalmi és szervezési kérdéseiről. Végezetül e sorok írója vetített részleteket a közreműködésével készített filmből, amely Kodály Zoltán természetjáró útjai nyomában járva azokat az emlékeket és tájakat elevenítette fel, amelyek élményéből és hangulatából a *Mátrai képek*, a *Hegyi éjszák* és más, Mátrához fűződő művek születtek.

Az előadásokat követő szakmai beszélgetés során Csorba Csaba ny. főiskolai docens mélyszéles aggodalommal állapította meg: a tanárképző intézményekben évről évre csökken a lehetőség, hogy a leendő földrajz és történelem szakos tanárokkal megismertessék az országot, nem is beszélve a határon túli területekről. Úgy tanítanak tehát, hogy legfőljebb képekről ismerik Majtényt, Nándorfehérvárt, vagy a tavaszi hadjárat színhelyeit. Pedig, mondotta, a régi középiskolai évkönyvekből láthatjuk, hogy

egy-egy iskola diákjai milyen sok, fontos, a tananyag jobb megértését segítő helyekre jutottak el, s a tanárok rendszeresen beszámoltak róla az iskolai évkönyvekben.

Rásky Mihályné hangsúlyozta, milyen szükséges, hogy az iskolák a hon- és népismeretet az első osztálytól a nyolcadikig beépítsék a pedagógiai programjaikba. Ő is fontosnak tartotta a gyalogos vándortáborok szervezését – a felkészítés, az érzelmi alapozás és az átélés szempontjából. Mindenki számára tanulságos volt, amit a balatonfelvidéki iskolák „Ismerjük meg egymás településeit” címmel szervezett, immár hagyományossá vált vetélkedőjéről mondott.

Talán nem véletlen, hogy amíg az előre megírt, de legalábbis átgondolt előadások számos eredményről, az iskolai turizmus szépségeiről, megvalósíthatóságáról szóltak, addig az őszintébb beszélgetések során felszínre kerültek a gondok és a bajok: az anyagiak hiánya, az iskolák elszegényedése, a pedagógusok és a diákok általános érdektelensége. „Annak idején – mondta *Mátraházi Ferenc* – minket elvittek a képzőből a tanáraink a történelmi és irodalmi emlékhelyekre. De a mostaniak nem, vagy csak elvélve viszik, vihetik a diákokat. Az iskolákban ugyanis mindez tanárfüggő, de a legtöbbben fűtyülnek az egésze. Ám nem csak a tanárokkal van baj, a legtöbb diákot sem lehet ma már ilyesmire mozgósítani.”

Dr. Simor Ferencné Bokor Éva, a tótfalusi falumúzeum vezetője megállapította, hogy a kulturális turizmushoz a tájházak látogatása is hozzátartozik. Tótfalusi tapasztalatai alapján azonban ő sem tudott sok jóról beszámolni. A gyermekek – ha el is hozzák őket a tájházba – felkészületlenek, akárcsak tanáraik. Elmondta: sajnos „ma már sok 30-40 éves tanár nem tudja, hogy a dagasztóteknőben nem mostak, nem gyereket mosdattak, s akkor gondolkodhatom, hogy a tanár nénit hazudtoljam meg, vagy hagyjam a gyereket tudatlanul hazamenni? Hát nem hagyom a gyereket, mert az nagyobb véték lenne! Sokszor odahozzák a nagy keservesen összekapart pénzen a gyerekeket, aztán végighajtják őket a múzeumon.”

Van tehát gond bőven, ami azt jelenti, hogy nagy szükség van ilyen témájú tanácskozássokra. A *VII. Iskola és honismeret konferencia* legfőbb hozadékát talán, *Gábori Imrénének*, a Baranya Honismereti Egyesület egykori elnökének *Zsóka* lánya fogalmazta meg legszebben: „Komplex szemléletet kaptunk arról, hogyan lehet megszervezni a kirándulásokat az embernevelést. A tanárképzés során pedig a népiélet értékeinek átszármaztatásával és átszármaztatására kell nevelnünk leendő pedagógusainkat.”

Halász Péter

